

כהן עובד עבודה זרה: פסול כהונה או סתירה לכהונה

א. ג' חקירות באופי פסול ע"ז

תנן בשלהי מסכת מנחות (קט.): "הכהנים ששמשו בבית חוניו לא ישמשו במקדש שבירושלים, ואין צריך לומר לדבר אחר [פרש"י 'אם שמשו לעבודת כוכבים לא ישמשו עוד בירושלים]', שנאמר (מל"ב כג: ט) 'אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה' בירושלים כי אם אכלו מצות בתוך אחיהם, הרי אלו כבעלי מומין, חולקין ואוכלין ולא מקריבין."

במאמר לעיל בענין פסול אונן עמדתי בקיצור על דעת הרמב"ם בענין פסול כהן עע"ז, וכאן רצוני להרחיב בדבר ולברר שתי גישות יסודיות בראשונים בסוגיא. הנה יש לחקור ג' חקירות באופי פסול כהן עע"ז, ונראה בס"ד שיתכן שכולן קשורות:

א] האם עע"ז הוי פסול רגיל או פסול מיוחד? כלומר, האם פסול זה דומה לשאר הפסולים של ביאת מקדש, או שמא חריג ושונה הוא ביסודו.

נבאר קצת. עיין בשפת אמת (שם ד"ה הרי אלו) שהקשה מג"ל שכהן שעע"ז חילל עבודתו, והלא הפסוק במלכים ("אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה' בירושלם, וגו'") שהביאה המשנה כמקור לפסול כהן עע"ז רק מלמד שאסור לו לעבוד, ואינו מכריח שעבודתו פסולה. ותירץ שבאמת הפסוק השני שהביאה הגמ' שם מיחזקאל מד: יב-יג ("יען אשר ישרתו אותם לפני גלוליהם, וגו' ולא יגשו אלי לכהן לי, וגו'") הוי שינה עליו הכתוב לעכב, וממילא יוצא שעבודתו פסולה. ועפ"ז מבאר השפת אמת שיטת הרמב"ם (הלי' ביאת מקדש ט: יג) שאע"פ ששוחט לע"ז בשוגג עבודתו כשרה [כמו דאיתא מפורש בגמ' שם], מ"מ לכתחילה לא ישחוט, ותמהו המפרשים מהיכן למד שלא יעבוד לכתחילה. ותירץ השפ"א שדוקא

הפסוק במלכים ("כהני הבמות") כולל השוחט לע"ז, ולא הפסוק ביחזקאל ("אשר ישרתו"), כי מבואר בגמ' שם ששחיטה אינה "שירות". לכן דוקא כאן חסר לנו שינה עליו הכתוב לעכב, וממילא אע"פ שאסור לו לשחוט כמו שאר עע"ז, בדיעבד עבודתו כשרה.

הנה ברור מכל הנ"ל שהשפ"א מבין שהכללים הרגילים של הל' פסולי המוקדשין שייכים אף לכהן עע"ז. ולכן כאן צריכים לכלל של שינה עליו הכתוב לעכב כדי לחלל עבודתו, ובמקום דלא שינה הכתוב, לא פסלה עבודתו.¹ אבל יתכן שפסול כהן עע"ז שונה וחריג משאר פסולי כהנים, וכמו שנבאר לקמן בס"ד. כעת רק נציין שהגמ' עצמה כינה אופי פסולו באופן מיוחד, ש"אין קרבנו ריח ניחות, ולא בביטויים הרגילים של "פסול" או "אינו מרצה".

ב] מהו אופי פסול עע"ז? האם זה פוסל חיצוני שרוכץ על הכהן או שמא זה חותר ופוגם בעצם קדושת כהונה שלו? במילים אחרות, האם יש לדמות פסול כהן עע"ז יותר לפסול בעל מום או לפסול זר? מחד גיסא המשנה עצמה כבר קשרה מעמד כהן עע"ז לכהן בעל מום, ששניהם חולקים ואוכלים קדשים אבל לא מקריבים, אבל מאידך גיסא בולט שהרמב"ם הכניס פסול עע"ז דוקא לפרק ט' מהלכות ביאת המקדש, דהיינו הפרק שעוסק בפסול זרות, ולא בפרקים הקודמים (ו'-ח') שעוסקים בפסול בעל מום. וגם ברשימת הפסולים בסוף הפרק, הזכיר עע"ז אצל זר ולא אצל בעל מום. ונחזור לכ"ז בהמשך בס"ד.

ג] מהו הגורם לפסול עע"ז? לכאורה האפשרות הבולטת היא רשעות הגברא, שהמעשה עבירה אוסרו ופסלו מלעבוד. אבל יש להציע אפשרות אחרת שעצם השתייכותו לע"ז פוסלו מלבא לפני ה' ולעבוד במקדשו.

¹ אמנם יש לדון אם מוכרח להצריך שינה עליו הכתוב לעכב אפילו אם דין כהן עע"ז אינו שונה משאר פסולים. עיין בקהילת יעקב (זבחים סימן ה) שהביא מהריטב"א (יומא נג. ד"ה חד) והחתם סופר (השמטות סימן ר"ד) שרק בעיני שינה עליו הכתוב לעכב לדינים שכתובים בלשון עשה, אבל בדינים שכתובים בלשון ל"ת די בפסוק אחד. ותודתי נתונה לידידי הרב אהרן קראפט שליט"א שהפנה תשומת לבי למקור זה. הגרי"ז (זבחים ב.) טוען שא"צ שינה עליו הכתוב לעכב אם עצם אופי הדין הוא להיות פוסל (זה חלק מדיונו המפורסם בענין פסול שלא לשמה בקרבנות), וזה יותר קרוב לדברינו בהמשך.

והנה אף שאפשר לחלק ביניהם, יתכן מאד ששלוש שאלות אלו קשורות. דמחד גיסא יש להגדיר פסול כהן ע"ז כפסול רגיל, ולכלול אותו עם שאר הפסולים הרובצים על הגברא-כהן: בעל מום, טמא, ערל, וכו'. וא"כ נאמר שרשעות הגברא הוי הפוסל. ברם מאידך גיסא, יש לראות פסול ע"ז כפסול מאד יותר יסודי, שהרי כל המושג של עבודה זרה עומד בסתירה מוחלטת לעולם של עבודה במקדש. אין כאן איזה פסול רגיל, אלא דבר המתנגד לגמרי לכל המערכת של מקדש וקרבנות. ולכן לא נשתמש בכללים רגילים של פסולי המוקדשין (א'), וגם נבין ששע"ז הורס כל מעמדו של הכהן כאדם מקודש וראוי לעמוד ולשרת על מזבח ה' (ב'), וגם אולי נבין שא"צ למושגים של מעשה עבירה או רשעות הגברא, כי באמת לא מדובר בדבר הפוסל אלא בדבר ההורס ומחתר בכל יכולת לעבוד במקדש, ודי בזה עצם ההשתייכות לע"ז לומר שאפילו אם יש לו השתייכות גרידא לע"ז, ממילא א"א לו להשתייך לעבודה במקדש ג"כ, דתרת דסתרי הם לחלוטין (ג'). ובס"ד נראה שנחלקו גדולי הראשונים בכ"ז, ובראשם רש"י והרמב"ם.

ב. שיטת רש"י וסיעתו

תוס' (מנחות קט. ד"ה לא) מביאים תשובה מרש"י שנוקט כהבנה הראשונה לגמרי, דיש לדמות פסול ע"ז לפסול בעל מום, ולראות רשעות הגברא כגורם לפסול. תוס' מביאים משם "ספר הזהיר" (מספרי הגאונים) שכהן שהמיר דתו לא ישא את כפיו, כי "אחליה לקדושתיה" ע"י ע"ז. אך מזכירים שרש"י חולק, וז"ל:

הרי אלו כבעלי מומין וכו' – מהכא נפקא לן דכהן שהמיר דתו וחזר בתשובה כשר לדוכן, שהרי לא מצינו כהן בעל מום שיהא פסול לדוכן אלא אם היה לו מום בידיו, כדאמרינן במגילה (כד:): מפני שהעם מסתכלין בו. ותו, הא דקתני "לא ישמשו במקדש בירושלים", ולהכי איצטריך "בירושלים" לאשמועינן דבנוב וגבעון היו מותרין לשמש, כל שכן בזמן הזה שאין שירות ואין מקדש דודאי כשר לדוכן.

הנה מפורש בדברי רש"י שההשוואה במשנה בין ע"ז לבעל מום מוכיח על אופי הפסול ולא רק על פרטי הדינים במה נאסר. ועפ"ז מוכיח

שכמו שבעל מום שנתרפא ודאי כשר לדוכן, ה"ה ע"ז ששב מרשעו. ולפי רש"י, סברא זו מכשירו אף לעבוד על המזבח בנוב וגבעון. ולכן רואים שאופי הפסול אינו עצם הסתירה בין ע"ז לעובד על המזבח, כי א"כ אין לחלק בין מקדש לבמה גדולה. אלא משמע שיש גזה"כ בעלמא של "לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה' בירושלים", וזה רק מחומרת המקדש.

וע"ע בשו"ת רבינו גרשום (סימן ד) שכותב כמו רש"י, וגם כותב בפירוש שקדושת כהונה שלו לא נפגמת:

ותנן התם "הרי הן כבעלי מומין, חולקין ואוכלין", ובעלי מומין קדושה יש בהן. שאילמלא אין בהם קדושה ומחוללים הם, האיך אוכלים וחולקים בתרומה ובקדשי קדשים. אלא פשיטא קדושה יש בהן והרי הן ככהנים בעלי מומין, ואסורים בזונה ובחללה, ואסורים ליטמא למתים כשם שבעלי מומין אסורין. וראוי לישא כפיו כמו בעלי מומין שאעפ"י שיש בהם מומין נושאין את כפיהם, והוא כיוצא בו נושא את כפיו וקורא ראשון בתורה. שאם אי אתה אומר כך אמאי תנא הרי הם כבעלי מומין, נתני נפסלין מן הכהונה. אלא ש"מ דתנן תנן, ודלא תנן לא תנן.

לכאורה שיטת רגמ"ה, רש"י, ותוס' קלה להבין וא"צ לפנים. עבודה זרה היא דבר הפוסל כהן מן העבודה, והריהי כמו פסולים אחרים. קדושת כהונה שלו עומדת במלא תוקפה, ויש לראותו כעין "בעל מום רוחני" במקביל לבעל מום גשמי.

ג. שיטת הרמב"ם וסיעתו

אולם לא כן דעת הרמב"ם, וכמו שיוצא מכמה וכמה מקומות:

א. בעל תשובה: הרמב"ם מסכים עם דעת הגאונים שעע"ז פסול לעולם מנשיאת כפים אפילו אם עשה תשובה (הלכות תפלה וברכת כהנים טו:ג). ובהלכות ביאת המקדש (ט:יג) כותב, "אע"פ שחזר בתשובה גמורה הרי זה לא ישמש במקדש לעולם."

ב. מיקום פסול עע"ז: כבר הערנו שהרמב"ם סומך פסול כהן עע"ז לפסול זר, הן בפרק ט' מהל' ביאת מקדש הן ברשימתו בסוף הפרק

(נמצאו כל הפסולין לעבודה שמונה עשר, ואלו הן: העובד עבודה זרה, הזר, וכו'). ומשמע שזו פגיעה בקדושת כהונה שלו, ולא רק פסול חיצוני כמו בעל מום. ובמאמר לעיל גם הערנו שמיקום פסול כהן ע"ז בהלכות ביאת המקדש מוכיח על המיוחדות שלו מכל שאר הפסולים, ואפילו זר, כי הרמב"ם המתין ממש עד סוף הלכות ביאת המקדש להזכיר דין זה. ואז חזר בהלכה ט"ו ושמתו בתחילת כל רשימת הפסולים, וכאילו ע"ז הוא אבי אבות הפסולים.

ג. לשון הפסול: הרמב"ם ג"כ השתמש בביטוי המיוחד של הגמ' לתאר פסול ע"ז – "אין קרבנו ריח ניחוח".

זאת ועוד. מצינו שהרמב"ם גם צמצם פסול ע"ז בשלש דרכים חשובים:

א. בית חונוי: הרמב"ם חידש (ובלשון "יראה לי") שהעובד בבית חונוי פסול מלעבוד רק לכתחילה, ובדיעבד לא פסל עבודתו. ובפשטות נראה דעתו שפסול זה של בית חונוי הוא גזירה בעלמא. ויש להעיר שלא משמע הכי מדברי רגמ"ה ורש"י הנ"ל שהשוו בין כהן שעבד בבית חונוי לכהן שהמיר דתו.

ב. רוצח: אע"פ שבהל' נשיאת כפים פוסק הרמב"ם שהשופך דמים פסול מלעלות לדוכן, ומשמע שזה מדאורייתא, הוא לא הביא דין זה בשום מקום בהל' ביאת המקדש. וכבר העיר בזה המשנה למלך (הל' ביאת המקדש ט:טו).

ג. מומר לחלל שבת ולשאר עבירות: מומר לחלל שבת דינו כמומר לכל התורה כולה, אבל אף פעם לא רמז הרמב"ם שפסול לעבודה, וכ"ש לגבי מומר לשאר עבירות. ועיין בשו"ת אחיעזר (ג:נ:א) שאכן טען שלפי הרמב"ם אין שום פסול בעבודת המומר לחלל שבת בפרהסיא.² איברא

² לכאורה האחיעזר כיוון לשאר עבודות חוץ משחיטה, כי שחיטה היא א' מהדוגמאות של שיטת הרמב"ם המחמירה בענין המומר: "אם היה מומר לעבודה זרה או מחלל שבת בפרהסיא או אפיקורוס והוא הכופר בתורת משה רבינו כמו שבארנו בהלכות תשובה, הרי הוא כגוי ושחיטתו נבלה" (הל' שחיטה ד:יד). וכן העיר הזבח תורה (מנחות קט. ד"ה והלכתא) שבוה אין ספק שלפי הרמב"ם השחיטה פסולה.

דכמה אחרונים³ הציעו שכהן מומר שעבד אכן חילל עבודתו, והחילוק הוא שנתר לו אפשרות תשובה, לעומת כהן ע"ז שפסול לעולם. אך אפילו לפי דבריהם, עדיין יש שינוי יסודי בין אופי פסול כהן ע"ז לבין כהן מומר ואפילו כהן מחלל שבת בפרהסיא, ויש דין מסוים בכהן ע"ז דוקא לפסול לעולם. ויש להדגיש שכל זאת הוי למרות שדוקא הרמב"ם באופן כללי החמיר מאד בדיני מומר, ולגביו כתב הרבה פעמים "הרי הוא כגוי לכל דבריו".⁴

הרי פעם אחר פעם – ונראה עוד בס"ד – המסקנא המתבקשת היא שפסול כהן ע"ז שונה במהותו מכל שאר הפסולים של הלכות ביאת המקדש, ודלא כדעת רש"י הנ"ל. מיהו, ע"כ ביררנו מה שפסול ע"ז אינו לפי הרמב"ם – דהיינו פסול רגיל כמו בעל מום וכדומה – ולא מה שיש בפסול זה. אכן הערנו שהרמב"ם מקשר במידה מסויימת בין ע"ז לבין זר, אבל צריכים להרחיב וללבן איך בדיוק להגדיר את הפסול המיוחד הזה.

ד. "אין קרבנו ריח ניחח – נעשה כומר לעבודה זרה"

הנראה בזה הוא שהרמב"ם נוקט כצד ב' בחקירה השלישית שחקרנו לעיל: השתייכות גרידא של הכהן לעולמה של עבודה זרה פוגעת בקדושתו ומונעתו מלעבוד במזבח ה'. יש סתירה מיוחדת בין עבודה זרה לעבודה במקדש שא"א לדמותו לשום פסול אחר. ופסול זה נפעל לא רק ע"י מעשה ע"ז פורמאלי, אלא ע"י אפילו שמץ של ריח ע"ז בעלמא. מיד קדושת כהונה נסתרת, ונסתרת לעולם.

הוכחת האחיזור היא מאד מעניינת. השואל השיג על שיטתו במקום אחר (אחיזור ב:ה) ע"פ דברי הרא"ש (מור"ק ג:נט) שמי שמתיר עצמו למיתה נידון כמומר מהדין של "מעם מזבחי תקחנו למות ולא מעל מזבחי" – הרי כדי להיות ראוי למיתה ב"ד הכהן היה צריך לקבל התראה ולהתיר עצמו למיתה, ובכל זאת רואים מדין "ולא מעל מזבחי" שעבודתו אינה נפסלת, ולכן מוכח שאינו מומר. והשיב האחיעזר שאמנם הכהן מומר הוא, אבל מעולם לא מצינו במשנת הרמב"ם שום פסול מומר לעבודה אלא אך ורק העע"ז.

³ יעויין בערוך השלחן העתיד (הל' ביאת מקדש סימן מ"ט), זבח תודה (מנחות קט. ד"ה והלכתא) ותורת הקודש (ג:כו:ב).

⁴ ראה הלכות ע"ז (ב:ה) ורשימת המקורות ב"מקורות וצינונים" שם במהד' פרנקל.

הנה ראייה גמורה לזה מדברי הרמב"ם בהל' תפילה ונשיאת כפים
(טו:ג):

העבירה כיצד? כהן שהרג את הנפש, אע"פ שעשה תשובה, לא
ישא את כפיו, שנאמר "ידיכם דמים מלאו", וכתוב "ובפרשכם
כפיכם וגו'". וכהן שעבד כוכבים בין באונס בין בשגגה אף על
פי שעשה תשובה, אינו נושא את כפיו לעולם, שנאמר "אך לא
יעלו כהני הבמות וגו'", וברכה כעבודה היא שנאמר "לשרתו
ולברך בשמו", וכן כהן שהמיר לעכו"ם אע"פ שחזר בו אינו
נושא את כפיו לעולם, ושאר העבירות אין מונעין.

מבואר לפי הרמב"ם שאפילו כהן שעע"ז באונס נפסל מנשיאת כפים,
וכנראה גם מעבודה. וזה רק דין בעע"ז ולא ברוצח. אבל יש לשאול איך
יתכן שהעובד באונס ייפסל בעבודה? וזה קשה שבעתיים לאור שיטת
הרמב"ם בפרק ה' מהל' יסוה"ת שהמחייב ליהרג ולא לעבור בג' חמורות
הוא הקידוש/חילול ה' ולא המעשה עבירה. ויתכן שלא נחשב כעשה
מעשה ע"ז וכו' בכלל.⁵ וא"כ נחזור ונשאל, איך העע"ז באונס נפסל
לעבודה?⁶

ויש לבאר ע"פ דברינו, שהפוסל הוא עצם ההשתייכות עם עבודה
זרה. אמנם עבד באונס, ואולי לא נידון כגברא-עע"ז או אפילו כגברא
הקשור למעשה פורמאלי של ע"ז הואיל ועבד באונס ולכן מנותק
מהמעשה עבירה. אבל סוף כל סוף, פעולתו של שירות ביצע שום
השתייכות לעולם של עבודת כוכבים, וממילא א"א לו להשתייך לעולם
של עבודת הקב"ה. ויש להוסיף ולהעיר שמשמע מהרמב"ם שכל זה
יוצא מהפסוק "אך לא יעלו כהני הבמות". ונראה שזה כולל עובד באונס
כי לא חשוב לנו המעשה שלו אלא הזהות שלו – הוא מוגדר כאחד

⁵ ראה למשל הל' מלכים (י:ב) שכן נח שנאנס לעבור א' מז' מצוות בני נח מותר לו לעבור,
וכן יסוה"ת (ה:ו) שאם עבר מחמת חולי נהרג, ויש להבין שחולי לא נקרא אונס ולכן
האיסור עומד על כנו וממילא חייב אם עבר. וע"ע קובץ שעורים (כתובות סימן ה-ט).

⁶ החכם צבי (סימן יג) תירץ שהחילול ה' הוא הפוסלו, שהרי היה לו ליהרג ולא לעבור
וא"כ חילל את השם במזיד. אך מאד קשה להבין דברי הרמב"ם כן – א' השוואתו בין
עובד באונס לעובד בשוגג (בו ודאי המחייב הוא ע"ז עצמה), ב' שהביא מקור אחד של
"אך לא יעלו כהני הבמות" לשניהם. כמעט מוכרח שעוסקים בפסול אחד של עע"ז.

מ"כהני הבמות," וממילא א"א שוב להעלות על מזבח ה'. לא אכפת לך למה השתייך לבמות, אם היה במזיד או בשוגג או אפילו באונס אחר שראו מנשה המלך ממלא ירושלים בדם נקי, אלא אך ורק העובדא הפשוטה ששם את עצמו בקבוצת כהני הבמות ולא בקבוצת כהני ה'.

ולענ"ד נראה שזה יצא לרמב"ם מדברי רב ששת בענין היקף פסול כהן ע"ז: "אתמר: הזיד בשחיטה – רב נחמן אמר: קרבנו ריח ניחות, ורב ששת אמר: אין קרבנו ריח ניחות. רב נחמן אמר קרבנו ריח ניחות, דלא עבד שירות; רב ששת אמר אין קרבנו ריח ניחות, נעשה כומר לעבודה זרה.⁷

בגמ' שם מבואר דנחלקו ר' נחמן ור' ששת בד' מקרים: א' זרק בשוגג, ב' שחט במזיד, ג' השתחוה לע"ז, ד' קיבל אלהות בע"ז. לפי ר' נחמן בעינין עבודה של שירות, ונראה שמעשה שירות לע"ז פוסלו מלשרת במקדש. אבל ר' ששת מדגיש זהות הגברא – אמנם השוחט לע"ז לא ביצע מעשה שירות, אבל זהותו נהפך מכהן לה' להיות כומר לעבודה זרה. ואז המעוות לא יוכל ליתקן. וכמו כן מסתבר שזה גם הטעם שר' ששת פסל מי שרק השתחוה או אפילו הודה לע"ז, דלא עבד שום מעשה. רק צריכים השתייכות בעלמא לע"ז לפסלו למזבח, ולא באופן חיובי אלא באופן דממילא. ודי בזה קבלת אלהות גרידא להזדהות עם ע"ז. והנה הרמב"ם לא ציין עבודה מסויימת, אלא כתב כלשון ר' ששת, "אחד העובד אותה בשירות כגון שנעשה כומר לע"ז או המשתחוה לה או המודה בה וקבלה עליו באלוה הרי זה פסול לעולם." הרושם מזה אינו חשיבות עצם המעשה עבודה של שירות – והרמב"ם לא פירט איזה עבודות נקראות שירות – אלא עבודה שמהפכו להיות כומר לע"ז.

ובהמשך דבריו חידש הרמב"ם שאע"פ שבגמ' ר' ששת רק פסל הזורק בשוגג, לעולם ה"ה אם משתחוה או מודה בשוגג נולכאורה אף באונס] ג"כ. ותמהו האחרונים מנ"ל זה, אבל נראה שהתשובה נובעת מהמשך דבריו: "אבל השוחט לע"ז בשוגג אם עבר והקריב קרבנו ריח ניחות ונתקבל שהרי לא שרת ולא נעשה כומר אלא שחט בלבד, והוא

⁷ בדפוסים מחמת הצענוזר איתא "נעשה משרת לעבודת כוכבים."

שוגג, ואע"פ כן לכתחלה לא יעבוד. " דא עקא שלאור דבריו לעיל, גם המשתחוה או מודה לע"ז לא עשה שירות ולא נעשה כומר.⁸ אלא דכוונתו היא שבכל הנ"ל, עצם המעשה (או הדיבור) הוא מעשה של השתייכות עם ע"ז, וממילא ל"ש שרת ל"ש השתחוה ל"ש הודה, ייפסל בין בשוגג בין במזיד. שחיטה מובדלת מן הכל כי אין אלמנט של עבודה בעצם המעשה שחיטה עצמה – הרי ישנה שחיטת חולין – אלא בכוונה שיש בצדה.⁹ לא בכדי קבעו חז"ל "שחיטה לאו עבודה היא, ושאעפ"כ השוחט לע"ז לעולם חייב סקילה. ולכן דוקא בשחיטה בעינין עבודה בזדון ליצור השתייכות הגברא לע"ז. ואמנם אפילו ברמה נמוכה כזו, חידש הרמב"ם שעדיין ריחה של ע"ז נרגשת, ולכתחילה גם השוחט בשוגג לא יעבוד במקדש לעולם. ולכאורה לו היה לנו הגזה"כ של "וכפר הכהן על הנפש השוגגת בחטאה" מלמד שכהן מתכפר ע"י עצמו" (מנחות קט.), אף ריח זה היה מילתא לפוסלו.

שו"ר גישה דומה לכל הנ"ל בשם הגרי"ד (קובץ מסורה חוברת ב' עמ' נח-נט) שחקר אם יסוד פסול עע"ז לעבודה ולנשיאת כפים הוא משום רשעות הגברא או משום ש"מאוס הגברא לגבוה, " והוכיח כצד ב' בדעת הרמב"ם מהא דפסול אפילו לאחר שעשה תשובה גמורה, ואפילו אם עבד באונס, וגם מהחילוק בין שחיטה לעבודות של שירות. ונראה שמושג זה של "מאוס הגברא" הוא כמו דברינו שהשתייכות של הגברא כהן לע"ז הורסת את קדושתו ומונעתו מלהיות ראוי לעבוד עבודת המקדש. וע"ש שהביא מהגר"מ שפסק עפ"ז שזה פסול מיוחד בעבודה זרה, ללא קשר לרשעות הגברא באופן כללי, ולכן הורה לכהנים-מחללי שבת בפרהסיא שעדיין יעלו לדוכן, למרות שהמשנה ברורה (קכח: קלד) פסלו. וזה כמו דעת האחיעזר שראינו לעיל שחידש חידוש כפול, א' שפסול המיוחד של עע"ז לא שייך למומר לחלל שבת בפרהסיא, ב' שאין פסול כללי מחמת "מומר כגוי" ג"כ.

⁸ כי נראה שיש לפסק דבריו כך: "א' אחד העובד אותה בשירות – כגון שנעשה כומר לע"ז – (ב') או המשתחוה לה, (ג') או המודה בה וקבלה עליו באלוה וכו'."

⁹ וכמובן שמזה יש ליכנס לדיון ארוך בענין היחס בין שחיטת קדשים לשחיטת חולין, ואכמ"ל.

ה. הערות נוספות

בסיום הדברים, יש להעלות כמה הערות לאור דברינו.

א. מקורות הפסול

לפי הגישה שהצענו בדעת הרמב"ם שפסול עע"ז אינו פוסל רגיל כמו בעל מום או טמא, אלא שנובע מסתירה יסודית בין עבודת אלילים לעבודת המקדש, אולי ניתן לפתור כמה בעיות ביחס למקורות לפסול זה. דהנה מצד אחד יש לנו יותר מדי מקורות, ומצד שני חסר לנו מקור רגיל. המשנה במנחות הביאה מקור אחד לפסלו מספר מלכים – "אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה' בירושלים וגו'". והגמ' שם הביאה מקור שני מיחזקאל – "יען אשר ישרתו אותם לפני גילוליהם וגו' ולא יגשו אלי לכהן לי וגו'". ובאמת כבר יש מקור שלישי במסכת זבחים (כב:) מפסוק אחר ביחזקאל (מד:ט: וע"ש פסוק ז'), "כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יבוא אל מקדשי". ואיתא בגמ' שם, "ת"ר 'בן נכר', יכול בן נכר ממש, ת"ל 'ערל לב', א"כ מה ת"ל 'בן נכר'? שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים". בפשטות הכוונה היא לע"ז, וכן פירש רש"י (סנהדרין פג:), וגם שמות יב:מג) שנתנכרו מעשיו היינו המשומד לע"ז. וצ"ע למה צריכים ג' מקורות נפרדות?¹⁰

ועיין למשל בתורת הקודש (ג:כו:ב) שהציע שעצם הפסול נלמד מ"בני נכר ערלי לב" שבזבחים, ואז "לא יגשו לכהן ליי" שבמנחות מלמד שהפסול עומד לעולם ואפילו עשה תשובה. אבל מלבד שלא משמע כן מלשון הגמ' במנחות שלא הזכיר הפסוק של בן נכר בכלל, וגם הרמב"ם הביא דוקא הפסוקים במנחות,¹¹ עדיין לפ"ז צריכים להבין למ"ל פסוק שלישי של "לא יעלו כהני הבמות". ועוד יש לתמוה הרי יש לנו ג' פסוקים מדברי קבלה, ולא אפילו פסוק אחד מהחומש עצמו! הרי מכל זה יוצא שקשה לומר שיש לנו פסול רגיל ודרשות רגילות.

¹⁰ והביטוי מיחזקאל פרק מ"ד שם גם נכפל (פסוק ז') – "בהביכם בני נכר ערלי לב וערלי בשר להיות במקדשי לחללו את ביתי בהקריבכם את לחמי חלב ודם, ויפרו את בריתי אל כל תועבותיכם."

¹¹ בהל' ביאת מקדש (ו:ח) הביא "כל נכר ערל לב וערל בשר" ללמד פסול ערל, אבל לא הזכיר פסול עע"ז כלל.

אבל אולי לדברינו ניאח, כי אמנם לא עוסקים בדרשות ללמוד פסול נוסף כמו בעל מום וטמא וכו' אלא בכעיה הרבה יותר עמוקה. דברי הנביאים כולם מתייחסים לסתירה המוחלטת שיש בין זהות כהן זרעו של אהרן לבין זהות של כומר לע"ז. ירמיהו ויחזקאל לא באו לחדש פסולים, אלא לצווה על שהרסו את יסודי קדושתם, ושמיילא לא יתכן שיעלו עוד על מזבח ה'. כל נביא בסגנון שלו, ויחזקאל בסגנונים שונים.

ב. עבודות הכשרות בזר

אע"פ שהרמב"ם סובר שפסול עע"ז קשור לפסול זרות, וביארנו שהשתייכות לע"ז פוגמת בקדושתו ובזהותו ככהן, ודאי שאינו זר ממש, בין לקולא ובין לחומרא. חיובי זר שעבד אין לו, איסורי כהונה לא פקעו ממנו, זרעו לא נתחלל, וכו'. אבל מצד שני הערנו שהרמב"ם שם פסול עע"ז בסוף הל' ביאת המקדש ובריש רשימת הפסולים בסיום הל' ביאת המקדש, לכאורה לרמז שיש חומרא מיוחדת בפסול זה. והנראה בזה שמעמדו לגבי עבודה אינו כזר אלא גרוע ממנו. כהן ה' שבגד בו ונהפך להיות אחד מכהני הבמות נרחק מן המקדש טפי מזר.

ויעויין בתורת הקודש (ב:כד:ב) שעסק בקושיית השטמ"ק (זבחים כב:) איך ס"ד שם ש"בן נכר" פוסל נכרי ממש, הלא כבר נפסל מדין זרות. והציע התוה"ק שיש פסול חיובי של נכרי ושל מומר מפסוק זה, ולכן פסול אף לעבודות שזר כשר בהם, כגון יציקה ובלילה. והסתפק אם נפסלים אף בבמה או שמא כשרים כי הפסוק שם מדגיש "לא יבוא אל מקדשי."

אמנם דברינו שונים מדבריו, אבל נראה שיש להגיע למסקנא מקבילה למסקנתו. גם אם פסול עע"ז אינו פסול חיובי אלא שהורס מעמדו ככהן, מאד מסתבר שאח"כ הוא לא שוה לזר אלא גרוע ממנו. ולכן יתכן שהוא פסול ביציקה ובלילה וכו', ומסתבר שפסול ג"כ לעבוד בבמה בשעת היתר הבמות.¹² שהרי ראינו לעיל שדוקא לפי רש"י וסיעתו צריכים להבין שיש דין מיוחד של מקום המקדש שאסור לו לעבוד בו אפילו לאחר שעשה תשובה, אבל לפי הרמב"ם הסתירה אינה בין עבודת אלילים לעבודת המקדש אלא לעבודת הקב"ה בכל מקום שהוא.

¹² אף שכתב הרמב"ם "הרי זה לא ישמש במקדש לעולם", אין זה נ"ל כדיוק מוכרח. ועיין במעשה רקח שנקט בפשיטות שזה לאו דוקא וה"ה בבמה בשעת היתר הבמות.

וגם יש להסתפק במעמד לוי או ישראל שנעשו כומרים לע"ז ושבו מחטאם, אם הם יכולים לעבוד בכמה או לעשות העבודות המותרות לזר. האם החומרא המיוחדת של פסול זה כרוך בהריסת קדושת כהונה דוקא, דמי שהיה לו לשרת על מזבח ה' עזבו ללכת לבמות הגלולים, או שמא אף שלמעשה דין זה שייך יותר לכהנים, באמת הוא דין כללי ונוגע לכל בן ישראל? לכאורה מלשון הרמב"ם משמע טפי שזה דין בכהונה דוקא, אבל עדיין יש כאן מקום עיון.

ג. "אין קרבנו ריח ניחוח"

רמזנו לזה לעיל, אבל לפי כל הנ"ל ניתן להבין למה השתמשה הגמ' וגם הרמב"ם בביטוי המיוחד הזה של "אין קרבנו ריח ניחוח" לתאר אופי פסול כהן עע"ז, שאינו פסול רגיל כלל. מדגישים כאן שכל תכלית הקרבן הוא לשמש ולהקריב להקב"ה. מי שבגד בו ופנה לאלהים אחרים אינו יכול לעשות ריח ניחוח בקרבנו. כלומר, "אין קרבנו ריח ניחוח" אינו רק ביטוי חדש להגיד שזה פסול, אלא זה מגיד סיבת הפסול. א"א שקרבנו יהיה לריח ניחוח, וממילא פסול הוא. וכמובן ההיפך ג"כ נכון. יחד עם פסול ע"ז, המשנה מזכרת לנו שקרבן שהובא כדת וכדין ע"י כהן כשר וזריז אינו רק כשר בעלמא, אלא הוא ריח ניחוח ליוצרו. כן נזכה אף אנו ובנינו בב"א.